

วิจารณ์หนังสือ : BOOK REVIEW

“สอนนาค-สอนทิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ”¹

ผู้เขียน : พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)

ปีที่พิมพ์ : 2553

จำนวนหน้า : 90 หน้า

สำนักพิมพ์ : บริษัท พิมพ์สวย

ISBN : 974-87104-5-9

พระสมุห์สายยันต์ วิสารโท, พระมหามิตร ฐิตปัญโญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Pharsamu Saiyan Visarado, Phramaha Mit Thitapanyo

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

E-mail: saiyan1212.ud@gmail.com

บทนำ

หนังสือ เรื่อง “สอนนาค-สอนทิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ” พระพรหมคุณาภรณ์ นามเดิม ประยุทธ์ อารยางกูร ฉายา ปยุตโต หรือ ที่รู้จักกันดีทั่วไปในนามปากกา “ป. อ. ปยุตโต” ขณะที่แต่งหนังสือ เรื่อง “สอนนาค-สอนทิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ” ท่านได้อธิบายถึงเป้าหมายการอุปสมบทที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ เพื่อเข้าสู่ความหลุดพ้น จึงเป็นการอุปสมบทที่บริสุทธิ์ ต่อมาเมื่อมีคนเข้ามาอุปสมบทมากขึ้น และ พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปอย่างกว้างขวาง พระองค์ก็ทรงมอบให้พระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติดังตามสามารถเป็น พระอุปัชฌาย์แทนพระองค์ได้ แต่เป้าหมายของการอุปสมบทก็ยังอยู่ที่การปฏิบัติพัฒนาจิตเพื่อยกระดับให้พ้นจากกิเลสตัณหา เข้าสู่พระนิพพาน เป็นการขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์การอุปสมบทได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม ด้านความเป็นอยู่ ค่านิยมแบบแผนทางวัฒนธรรมและชีวิตของสังคมในสมัยพุทธกาล

สำหรับหนังสือเล่มนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะชี้ให้พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปได้เข้าใจความสำคัญของการอุปสมบทตั้งนั้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิธีการและองค์ประกอบของการอุปสมบทที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาน่าเชื่อถือมากที่สุดเพื่อนำมาศึกษาการอุปสมบทในปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับค่านิยมและวัฒนธรรมของสังคมไทย โดยจะศึกษากรณีการอุปสมบทของสาธุชนคนทั่วไป ที่ยังไม่เข้าใจเพราะจากปรากฏการณ์ของสังคมในเรื่องของการอุปสมบท ซึ่งพุทธศาสนิกชนทั้งหลายยังปฏิบัติตนไม่ถูกต้องตามพุทธประสงค์หลายประการ เช่น การอุปสมบทเข้ามาแล้วปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับสารูปกับการเป็นพระ ไม่ปฏิบัติตามหลักวินัยของสงฆ์ จึงเป็นอันตรายต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งและยังมียोगค์ประกอบมากมายเพื่อศึกษาสาเหตุที่เป็นอันตรายต่อการอุปสมบทในพระไตรปิฎกแล้วนำ

¹ได้รับบทความ: 16 พ.ย. 2563; แก้ไขบทความ: 18 ธ.ค. 2563; ตอบรับตีพิมพ์: 30 ธ.ค. 2563

ความรู้ที่ได้มาเผยแพร่แก่สังคมปัจจุบันเพื่อให้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามพุทธพจน์และได้รับอานิสงส์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาและบุคคลทั่วไปจะได้รับรู้ในการอุปสมบทตามหลักของพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

โครงสร้างหนังสือ

หนังสือ เรื่อง “สอนนาค-สอนทิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ” ตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก ในเดือนกรกฎาคม พุทธศักราช 2542 จำนวน 2,000 เล่ม ส่วนในการตีพิมพ์ครั้งนี้ เป็นการตีพิมพ์ครั้งที่ 13 ในเดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2553 โครงสร้างของหนังสือแบ่งออกเป็นเรื่องใหญ่ๆ 5 หัวข้อ ได้แก่ 1) สอนนาค : ชีวิตพระ 2) พิธีอุปสมบท 3) บอگونุศาสน์ 4) สอนทิต : ชีวิตชาวพุทธ และ 5) มาตรฐานชีวิตชาวพุทธ

เนื้อหาโดยย่อ

1. สอนนาค: ชีวิตพระ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ท่านได้อธิบายถึงความเป็นมาและพัฒนาการของการบวชในพระพุทธศาสนาเถรวาท ว่า คำว่า “บวช” มาจาก ป+วช แปลว่า การเว้นทั่ว, เว้นความชั่วทุกอย่าง หมายถึงการบวชทั่วไป เป็นบุรพประโยคแห่งอุปสมบท เดิมคำว่าบรรพชา หมายความว่าบวชเป็นภิกษุ เช่น เสด็จออกบรรพชา อัครสาวกบรรพชา เป็นต้น ในสมัยต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ คำการบวชหมายถึงการถือเพศเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาเพื่อปลีกตัวออกจากเรือนคือสละวิถีชีวิตแบบคฤหัสถ์ผู้มีเรือนไปสู่วิถีแบบบรรพชิตเพื่อไปปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์เพื่อให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ซึ่งเป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันและปลีกตัวออกจากกามทั้งกิเลสกามและวัตถุกามคือสละวางเครื่องกังวลภายนอกให้หมดเช่นทรัพย์สินเงินทองบ้านรถที่ดินบุตรและภรรยาวัตถุสิ่งของต่างๆ ให้หมดจากใจต้องไม่มีความผูกพันยึดติดในสิ่งเหล่านั้นจุดหมายเพื่อให้จิตใจได้เป็นอิสระอันเป็นความสงบที่ปราศจากเรื่องวุ่นวายทางโลกการแสวงหาความหมายของชีวิตและชีวิตที่มีความหมายพร้อมกับหาความสงบของจิตใจอย่างนี้ได้มีมาเป็นพื้นฐาน ดังนั้น การบวช จึงหมายถึงการนำพาตนให้พ้นไปจากภาวะของความเป็นฆราวาส ซึ่งหมายถึงการถือเพศเป็นภิกษุสามเณร ด้วยการดำเนินชีวิตที่ทวนกระแสกิเลส พร้อมกันนั้นก็มี การฝึกฝนอบรมตนเองทางกาย วาจาและใจให้สูงขึ้นไป จวบถึงภาวะของความพ้นทุกข์ การบวช ตามความหมายในปัจจุบัน มีนัยเป็น 2 คือ 1. บรรพชา หรือ บวช หมายถึงการเว้นชั่ว เว้นชั่วหน้า หมายถึงการเว้นจากกามหรือเว้นจากภัยภายนอก ซึ่งคำนี้กินความถึงการบวชเป็นสามเณรและการบวชเป็นพระภิกษุ แต่คำว่า “บรรพชา” ในปัจจุบันหมายถึงการบวชเป็นสามเณร 2. อุปสมบท หมายถึง การทำให้คุณวิเศษหรือเข้าใกล้การบรรลุนิพพาน ได้แก่ การบวชของภิกษุและภิกษุณี

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการบวชตั้งแต่สมัยที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ประสูติตอนแรกเจ้าชายสิทธัตถะก็อยู่ท่ามกลางชีวิตในโลกโดยประทับอยู่ในวังและวุ่นวายอยู่กับเรื่องการหา

ความสุขจากวัตถุที่เรียกว่าความสุข แต่ต่อมาก็ทรงเห็นว่าการที่จะอยู่ตาม ๆ กันไปกับผู้อื่นเกิดมาแล้วก็แก่แล้วก็เจ็บตายกันไปวนเวียนกันอยู่แค่นี้โดยไม่รู้ไม่เข้าใจในความจริงของชีวิตไม่ช่วยให้เข้าถึงชีวิตที่ดั่งามตลอดจนความเป็นอิสระของจิตใจ ในที่สุดพระองค์ได้ทรงพิจารณาหาทางว่าทำอะไรจึงจะสามารถเข้าถึงความจริงและความดั่งามนั้นได้ การบวชในพระพุทธศาสนาการอุปสมบทหรือบวชเป็นภิกษุหรือพระภิกษุณีมีพัฒนาการวิธีการอุปสมบททั้งหมด 8 อย่างดังนี้

1) เอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นการอุปสมบทที่พระโคตมพุทธเจ้าประทานแก่พระสาวกบางองค์ด้วยพระองค์เอง ด้วยการตรัสว่า เอหิภิกขุ แปลว่า เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด พระอัญญาโกณฑัญญะเป็นคนแรกและพระสุภัททะเป็นคนสุดท้ายที่พระพุทธเจ้าทรงอุปสมบทด้วยวิธีนี้ 2) ติสรณคณูปสัมปทา เป็นการบวชโดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาต่อหน้าพระสาวกว่า ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งสามครั้ง ปัจจุบันวิธีนี้ใช้ในการบรรพชาสามเณร 3) ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา เป็นการอุปสมบทโดยให้คณะสงฆ์ประชุมกันในอุโบสถ โดยมีพระภิกษุรูปหนึ่งแจ้งว่ามีผู้ขออุปสมบทเมื่อประกาศครบสี่ครั้ง ไม่มีพระรูปใดคัดค้าน ถือว่าผู้ขอบวชได้รับการยอมรับให้เป็นพระภิกษุ 4) ครุธัมมปฏิคคหอุปสัมปทา เป็นการบวชโดยที่พระพุทธเจ้าประทานครุธรรม 8 ประการแก่พระนางมหาปชาบดีและสตรีชาวสาเกต 500 คน เมื่อพวกนางยอมรับครุธรรมก็ได้รับสถานะเป็นภิกษุณี 5) อัญญาจิกขาอุปสัมปทา เป็นการบวชภิกษุณีโดยให้รับญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทาจากภิกษุณีสงฆ์ก่อนครั้งหนึ่ง และจึงรับญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทาจากภิกษุสงฆ์อีกครั้งเมื่อผ่านการอุปสมบททั้งสองครั้งแล้วจึงเป็นภิกษุณี 6) โอวาทปฏิคคหอุปสัมปทา เป็นการอุปสมบทโดยพระพุทธเจ้าประทานพระโอวาทแก่พระมหากัสสปะเมื่อท่านรับโอวาทแล้วก็成为พระภิกษุ 7) ปัญหาพยากรอุปสัมปทา เป็นการอุปสมบทโดยพระพุทธเจ้าทรงตอบปัญหาของสามเณรโสกะปาก 8) ทูเตนอุปสัมปทา เป็นการบวชโดยพระพุทธเจ้าทรงส่งทูตของพระองค์ไปบวชหญิงโสเภณีชื่ออัทธมาสี ถ้าจะบรรพชาเป็นสามเณรให้ใช้วิธีตีสรณคณูปสัมปทา ถ้าจะบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุให้ใช้วิธีตีสรณคณูปสัมปทา เพื่อยกฐานะเป็นสามเณรก่อนแล้ว จึงค่อยทำการอุปสมบทด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา เพื่อทำการยกฐานะจากสามเณรขึ้นเป็นพระภิกษุอีกทีหนึ่ง ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทาเป็นรูปแบบการอุปสมบทซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน หมายถึงการอุปสมบทซึ่งมีสงฆ์เป็นผู้กระทำโดยมีภิกษุมารประชุมกันครบองค์กำหนดในเขตชุมชนที่เรียกว่าเสมา แล้วกล่าววาจาประกาศรับบุคคลผู้นั้นเข้าหมู่ และได้รับความยินยอมของพระภิกษุทั้งปวงที่เข้าประชุม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553 : 2)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ชี้ให้เห็นว่า การบวชเป็นการฝึกศึกษาเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์ เพราะในพระพุทธศาสนาเพื่อเริ่มต้นปฏิบัติตามไตรสิกขาคือการฝึกฝนเพื่อพัฒนาตนเองการฝึกอบรมตนของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าไตรสิกขา เป็นคำสอนภาคปฏิบัติของพระพุทธศาสนาทั้งหมด กล่าวคือไตรสิกขาประกอบด้วยอริสติกขา อริจิตตสิกขา อริปัญญาสิกขาหรือเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นกิจหรือเป็นหน้าที่หลักที่พระภิกษุต้องเพียรกระทำเพื่อเข้าถึงสิ่งที่ประเสริฐหรือดีที่สุดในชีวิตที่พึงทำได้

สิกขา คือ การศึกษา หมายถึง การเรียนรู้ และการฝึกฝน พัฒนา พระพุทธศาสนา ถือหลัก สิกขา ตามธรรมชาติของมนุษย์ เรา นี้เอง หมายความว่า มนุษย์ เรา นี้ ท่าน เรียกว่า เป็นสัตว์ ที่ ต้อง ฝึก และ ก็ ฝึก ได้ ด้วย คือ ชีวิต ของ มนุษย์ ที่ เป็น อยู่ นี้ เป็น ชีวิต ที่ ได้ มา ด้วย การ เรียน รู้ และ ฝึก หัด พัฒนา ไม่ใช่ เป็น อยู่ เพียง ด้วย สัญชาตญาณ ต่าง จาก สัตว์ ทั้งหลาย อื่น ซึ่ง โดย ส่วน ใหญ่ จะ อยู่ ด้วย สัญชาตญาณ เท่านั้น มัน มี การ เรียน รู้ เพียง นิด หน่อย เกิด มา ไม่ นาน เท่าไร ก็ หากิน เป็น อยู่ เอง ได้ แต่มัน ก็ อยู่ แค่นั้น สัญชาตญาณ ไป จน ตาย ฝึก หัด ได้ น้อย ความรู้ ที่ เรา จะ ใช้ ใน การ เป็น อยู่ หรือ ดำเนิน ชีวิต นั้น ต้อง เรียน รู้ เอา ต้อง ฝึก ต้อง หัด เอา เพราะ ฉะนั้น มนุษย์ จึง ต้อง อาศัย ผู้ อื่น เช่น พ่อ แม่ เลี้ยง ดู เป็น เวลา ยาว นาน เกิด มา แล้ว อยู่ เป็น เดือน เป็น ปี แม้ แต่ สิบ ปี ก็ ยัง อยู่ ด้วย ตน เอง ไม่ รอด ต้อง อาศัย พ่อ แม่ คอย อุ้ม ชู เลี้ยง ดู ด้วย ประการ ต่าง ๆ จึง จะ สามารถ อยู่ รอด ได้ ใน ระหว่าง ที่ พ่อ แม่ และ ผู้ อื่น เลี้ยง ดู อยู่ นั้น ตน เอง ก็ ต้อง เรียน รู้ ทุก อย่าง ฝึก หัด ทุก อย่าง โดย ที่ พ่อ แม่ นั้น คอย แนะนำ หรือ ถ่ายทอด ความรู้ ให้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553 : 18)

2. พิธีอุปสมบท

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายพิธีอุปสมบท โดยเริ่มจากจัดเครื่องสักการะสำหรับแสดงความเคารพผู้บวชจะต้องเข้าหาพระอุปัชฌายะและอาจารย์ เมื่อเข้าเพื่อทำพิธีต้ององค์ใด ก็ต้องมี เทียนรูป ดอกไม้ 3 สิ่งนี้ไปถวายก่อนเพราะของ 3 อย่างนี้ถือเป็นเครื่องหมายให้ความเคารพนับถืออย่างสูง จะขาดไม่ได้ เวลาเข้าขอบรรพชาจะต้องมีสำหรับหนึ่ง เวลาขอไตรสรณคมน์และศีลก็มีสำหรับหนึ่ง เวลาเข้าขอนิสัยก็ต้องมีสำหรับหนึ่ง แต่การขอนิสัยมักใช้เทียน รูป ดอกไม้ เป็นพิเศษ เรียกว่า รูปเทียนขอนิสัย กระธงใส่ดอกไม้ เข้มกัก ทำ เป็นกระถางแล้ว มีกรวยครอบ เรียกว่า กรวยอุปัชฌาย์ ในกระถางนั้น เข้มกักใส่หมากบ้าง เมี่ยงบ้าง ดอกไม้บ้าง แล้วแต่ความนิยม การขอให้ เป็นอุปัชฌาย์ พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นนิกายที่ยึดถือพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ไม่ว่ากระแสโลกหรือค่านิยมสมัยใหม่จะเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหนก็ตาม ก็ยังคงปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ในเรื่องของการอุปสมบทนี้ ก็ถือปฏิบัติตามพระบรมพุทธานุญาต สมมติสังฆจึงยังไม่เป็นพระสงฆ์ที่เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยยังไม่เป็นเนืองนิตย์ตามหลักของพระพุทธศาสนา ยังคงเป็นเพียงลูกชาวบ้านที่เข้ามาบวชทางกายแต่ใจยังมีได้บวช ผู้ใดที่ถือบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาเรียกว่าสงฆ์ แต่จะเป็นสงฆ์โดยสมมติหรือเป็นสงฆ์ที่แท้จริงหรือไม่ขึ้นอยู่กับระดับของความหลุดพ้นจากกิเลสตัณหา ตราบใดที่ยังไม่หลุดพ้นก็ถือว่ายังเป็นสมมติสังฆอยู่ แต่ถ้าหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาแล้วเรียกว่าสงฆ์โดยแท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553 : 33)

3. การบอกอนุศาสน์

อนุศาสน์แบ่งเป็นนิสัย 4 อกรณียกิจ 4 ฯ เครื่องอาศัยของบรรพชิต เรียกว่า นิสัย ฯ ก็แล นิสัย 4 นั้น คือ เที่ยววิณชบาต, ทุ่งหม่นผ้าบังสุกุล, อยู่โคนไม้, ฉันทาองค์ด้วยน้ำมูตรเน่า รวม 4 นี้ เป็นเครื่องอาศัยของบรรพชิต ฯ สิ่งที่บรรพชิตทำไม่ได้ เรียก อกรณียกิจ ฯ ก็แล อกรณียกิจ 4 นั้น คือ เสพเมถุน , ลักทรัพย์, ฆ่าสัตว์, อดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน รวม 4 นี้ บรรพชิตทำไม่ได้ ต่อไปจักสอนด้วยพระบาลี ซึ่งมีความสังเขปดัง

อธิบายมาแล้วนั้นฯ ต้องสำรวจระวังปฏิบัติพระวินัยมีความเกรงกลัวละอายใจในโทษแม้เล็กน้อยสำรวจตามหาเหตุแห่งสิ่งที่ควรเว้นตลอดจนคิดถึงเรื่องที่จะทำให้กิเลสฟุ้งขึ้นหรือให้ล่วงละเมิดพระวินัยตั้งใจศึกษาให้ทราบชัดว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิดและปฏิบัติให้ถูกต้องควบคุมจิตใจให้สงบเว้นการกระทำ เพราะเรามีความเห็นที่ถูกต้อง ถ้าคิดว่าพระวินัยไม่เหมาะแก่ตนหรือตนเองอุปสมบทในระยะเวลาที่สั้นจะทำให้ความตั้งใจที่ประพฤติปฏิบัติอ่อนลงไปจะได้รับสิ่งที่ไม่ดีมาแทนฝึกปรียบตนให้ละความพยศรายที่เคยมีมาใช้คุ้นเคยต่อความดีจนให้ถึงระดับที่ว่าทำความชั่วได้ยากทำความดีได้ง่ายต้องทำตนให้ห่างหนีจากความชั่วให้ใกล้ชิดกับความดีตั้งใจให้ถือเอาประโยชน์จากการอุปสมบทให้ได้ตามความสามารถด้วยตั้งใจ

4. สอนทิต : ชีวิตชาวพุทธ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง การสอนผู้ที่ลาสิกขาไปใช้ชีวิต เรียกทิตโดยให้ยึดหลัก เพื่อเป็นการเริ่มต้นชีวิตที่ดี อุบาสกธรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาและเป็นเครื่องมือสนับสนุนกิจกรรมในพระพุทธศาสนา เนื่องจากอุบาสก-อุบาสิกาที่ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาเป็นบุคคลที่มีกำลังทรัพย์และอำนาจทางสังคม พร้อมทั้งจะสนับสนุนกิจการงานพระศาสนาอย่างเต็มที่ อุบาสกเป็นเครื่องมือพัฒนาอารังไว้ในพระพุทธศาสนา อุบาสกอุบาสิกาผู้ปฏิบัติเป็นเครื่องมือรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

5. มาตรฐานชีวิตชาวพุทธ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง คฤหัสถ์นั้นดำเนินชีวิตต่างออกไปแบบหนึ่ง และอยู่ในสภาพแวดล้อมอีกแบบหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงมีหลักความประพฤติบางอย่าง โดยเฉพาะในส่วนเบื้องต้นและที่เป็นด้านภายนอก เช่น ในระดับศีล ซึ่งเป็นเรื่องของคฤหัสถ์ที่จะประพฤติต่างจากพระภิกษุ เพราะฉะนั้นเมื่อลาสิกขา แล้วจึงเริ่มด้วยการมารอสมทานศีล 5 ซึ่งเป็นหลักความประพฤติเบื้องต้นของคฤหัสถ์ ... ศีล 5 นี้เป็นหลักประกันให้สังคมอยู่ร่วมกันด้วยดี มีความสงบสุขพอสมควร ให้แต่ละคนพอเป็นอยู่ได้ โดยไม่เบียดเบียนกันมากนัก สังคมจะได้ไม่เดือดร้อนมากเกินไป เมื่อมีศีล 5 เป็นหลักประกันแล้ว เราก็มีโอกาสที่จะทำความดีขยายกว้างออกไป โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น กรรมกิลเลส คือ กรรมเครื่องเศร้าหมอง 4, อคติ 4 คือ ความลำเอียง โดยอาศัยหลักธรรมเรื่องทิศหกในพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ที่มีชีวิตร่วมกันอยู่ในสังคม มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในชีวิตประจำวัน มีความสัมพันธ์กันใน สถาบันทางสังคมต่างๆ

ข้อควรนำมาพิจารณาในภาพรวม

1. ด้านโครงสร้างของหนังสือ

หนังสือ “สอนนาค-สอนทิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ” ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดถึงอุปสมบท หมายถึง การถือเพศเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา เพื่อปลีกตัวออกจากเรือนคือสละวิถีชีวิตแบบคฤหัสถ์ผู้มีเรือนไปสู่วิถีแบบบรรพชิต เพื่อไปปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ เพื่อให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมอัน

เป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และปลีกตัวออกจากกามทั้งกิเลสกามและวัตถุกาม คือสละวางเครื่องกังวลภายนอกให้หมด เช่น ทรัพย์สิน เงินทอง บ้าน รถ ที่ดิน บุตร และภรรยา วัตถุลึกลับของต่างๆ ให้หมดจากใจ ต้องไม่มีความผูกพันยึดติดในสิ่งเหล่านั้น จุดหมายเพื่อให้จิตใจได้เป็นอิสระอันเป็นความสงบที่ปราศจากเรื่องวุ่นวายทางโลก การแสวงหาความหมายของชีวิต และชีวิตที่มีความหมายพร้อมกับหาความสงบของจิตใจอย่างนี้ได้ บวชจึงแปลว่าไปโดยสิ้นเชิง ที่ว่า “ไปโดยสิ้นเชิง” นั้นหมายถึงไปจากความเป็นฆราวาส คือ จากการครองเรือนไปสู่ความเป็นบรรพชิต คือ เป็นผู้ไม่ครองเรือนโดยสิ้นเชิงโวหาร ที่สูงไปกว่านั้น ท่านเรียกว่าไปจากโลกโดยสิ้นเชิง ซึ่งหมายความว่า ละเสียจากวิสัยที่ชาวโลกเขามีกัน เป็นกัน โดยสิ้นเชิงนั่นเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2537 : 4)

ผู้วิจารณ์เห็นว่า การจัดโครงสร้างของหนังสือมีความเหมาะสม ด้วยการแบ่งเนื้อหา ที่ลงตัว ลำดับการนำเสนอเนื้อหาเป็นลำดับนั้นตอนได้ชัดเจน โดยเริ่มจากการจัดทำสารบัญ นำเนื้อเรื่องใหญ่ มาเป็นบทเรื่อง แล้วเนื้อหาที่ย่อยละเอียดลงไปถึงระดับของเนื้อหาย่อยๆ เรียงลำดับจากเรื่องง่ายๆ สู่เรื่องที่ทำความเข้าใจยาก ซึ่งผู้เขียนกำหนดการเดินทางเรื่องราวหรือเนื้อหาในแต่ละบทให้มีความสอดคล้อง เนื้อหาที่มีความร้อยรัด มีการสืบต่อเนื่องกันจากเรื่องแรกจนถึงเรื่องสุดท้าย และหนังสือเล่มนี้อธิบายประกอบเนื้อหาที่อยู่ในเรื่องที่มีความเข้าใจได้ยาก อธิบายให้ผู้อ่านได้ทำความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นผลงานทางวิชาการที่ดี กล่าวคือ มีเนื้อหาสาระทางวิชาการ ที่มีลักษณะคุณภาพ 3 องค์ประกอบพร้อมด้วย คือ ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ มีการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือมีผลกระทบ ต่อการพัฒนาชุมชน สังคมหรือประเทศซึ่งเป็นจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ อ่านจบในเล่มเดียว ตลอดจนขนาดของรูปเล่มที่กระชับรัดกุม รวมทั้งปกหน้า/ปกหลัง มีจำนวน 90 หน้า จัดพิมพ์ขนาดของเล่มไม่ใหญ่เกินไปเหมาะสมสำหรับการหยิบจับ สะดวกในการพกพาไปอ่านได้ในทุกที่ทุกเวลา เพื่อให้ผู้อ่านติดตามอ่านเนื้อหาที่อัดแน่นอย่างได้อรรถรส ที่ผู้เขียนได้เรียบเรียงร้อยรัดไว้อย่างในเล่ม

2. ด้านเนื้อหาและคุณค่าวรรณกรรม

หนังสือ เรื่อง “สอนนาค-สอนจิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ” เนื้อหาเกี่ยวกับประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์จะพึงได้ในชีวิตนี้ ผู้เขียนได้เรียบเรียงเนื้อหา และเขียนในลักษณะที่น้อมอรรถของสมเด็จพระพุทธเจ้า ที่ทรงแสดงไว้ลงมาหาผู้อ่านทุกระดับให้เข้าใจในเนื้อหาโดยง่าย และได้จัดเรียบเรียงลำดับขั้นตอนของเนื้อหาจากเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจเบื้องต้นไปตามลำดับ ซึ่งผู้วิจารณ์จะขอแยกแยะให้เห็นเป็นประเด็นสำคัญที่พบได้ในหนังสือเล่มนี้ ดังนี้

อุปสมบท หมายถึง การถือเพศเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาเพื่อปลีกตัวออกจากเรือน คือสละวิถีชีวิตแบบคฤหัสถ์ผู้มีเรือนไปสู่วิถีชีวิตแบบบรรพชิต เพื่อไปปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ เพื่อให้แจ้งซึ่งประโยชน์อันยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ซึ่ง เป็นการละเว้นปลีกตัวออกไปจากการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และปลีกตัวออกจากกามทั้งกิเลสกามและวัตถุกาม คือสละวางเครื่องกังวลภายนอกให้หมด เช่น ทรัพย์สินเงินทอง บ้าน รถ ที่ดิน บุตรและภรรยา วัตถุลึกลับของต่างๆ เป็นการนำตนให้เข้าใกล้ชีวิตพระพุทธศาสนา

ยิ่งขึ้น เป็นโอกาสอันดีที่จะได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งของพระพุทธเจ้า ถ้าบุญบารมีแก่กล้าก็อาจจะได้ประสบผลสำเร็จขั้นสูงต่อไป (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2542 : 3) ดังนั้น การอุปสมบทเป็นการเริ่มต้นเท่านั้นจะต้องมีความเพียรพยายามปฏิบัติเพื่อบรรลุผลที่เป็นจุดหมายของการอุปสมบทต่อไป การที่จะได้บรรลุผลการอุปสมบท ก็ต้องมีการเรียนรู้ คือศึกษาฝึกหัดพัฒนาจิตของตน รวมทั้งกายวาจาใจและปัญญาให้ดี ให้ประณีต ให้เจริญงอกงาม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 10/238/227-234)

ในมุมมองของผู้วิจารณ์ เห็นว่า การอุปสมบทเป็นการพัฒนาชีวิตที่สำคัญผู้ใดยังไม่ได้อุปสมบทจะยังไม่เป็นผู้ใหญ่ยังไม่พร้อมที่จะดำเนินชีวิตทุกรูปแบบจะยังมีครอบครัวไม่ได้ ถือเป็นชนบทรรมนิยมประเพณีที่ดั่งาม ถือว่าการอุปสมบทเป็นการปรับปรุงสร้างสรรค์แก้ไขชีวิตที่สำคัญ ในการปฏิบัติในสิกขาทั้ง 3 คือ ศีลสมาธิ ปัญญาอย่างธรรมดาที่สุดต้องปฏิบัติรักษาพระวินัยให้บริสุทธิ์ เมื่อปฏิบัติได้ดีในส่วนหนึ่งได้ตั้งใจดีต่อคุณธรรมขั้นสูงที่ยังไม่ได้บรรลุก็ถือว่าปฏิบัติและตั้งใจถูกทางในการอุปสมบทได้ประพฤติกว้างอย่างสูงส่งอย่างน้อยก็สูงกว่าคฤหัสถ์ ดังนั้น ญาติโยมจึงกราบไหว้เคารพบูชาถ้าประพฤติดีเสมอกันเขาก็ไม่จำเป็นต้องกราบไหว้เช่นพ่อแม่กราบลูกผู้อุปสมบทแล้วเพราะถือว่าทรงเพศและมีความประพฤติดีสูงส่ง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 20/465/141-143) ถึงแม้จะลาสิกขาออกมาแล้วก็ยังประพฤติดีตนเป็นคฤหัสถ์ที่ดี

ประเด็นที่ถือว่าเป็นข้อเด่นที่น่าสนใจมากที่สุดของหนังสือ เรื่อง “สอนนาค-สอนทิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ” คืองานเขียนที่นำมาถ่ายทอดการดำเนินชีวิตของพระพุทธศาสนา ก็คือ ประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์จะพึงได้ในชีวิตนี้ ผู้เขียนได้เรียบเรียงเนื้อหา ลำดับขั้นตอนของเนื้อหาและเขียนอธิบายพุทธพจน์ในลักษณะที่น้อมมรรคของสมเด็จพระพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ลงมาหาผู้อ่านทุกระดับได้เข้าใจในเนื้อหาได้ง่ายขึ้น ซึ่งผู้วิจารณ์จะขอแยกแยะให้เห็นเป็นประเด็นสำคัญที่พบได้ในหนังสือเล่มนี้ ดังนี้

ประเด็นที่ 1 รูปแบบการนำเสนอ ผู้เขียนได้นำเสนอด้วยการอธิบาย และการใช้ความหมายของคำ วลี ประโยค โดยให้ความหมายมาตั้งตั้งรากศัพท์ โดยพยัญชนะ หรือตามตัวอักษร จึงทำให้ผู้อ่านเข้าใจในความหมายของคำนั้นๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การใช้คำ สำนวน รูปประโยคและการเขียนบรรยายตลอดทั้งเล่ม เป็นการบรรยายที่น่าใจความสำคัญมาเป็นหลักในการดำเนินเรื่องความจริงแห่งชีวิต และ**การบวช** คือการศึกษาและการฝึกหัดขัดเกลาทำให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ทั้งในความประพฤติและทางจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้น จนเป็นคนที่มีสมบูรณ์ คนไทยตั้งแต่อดีตชาติเห็นประโยชน์ของการบวช จึงคิดว่าถึงแม้จะไม่ได้บวชอยู่ตลอดไป แม้เป็นเพียงช่วงคราวระยะหนึ่ง ก็เป็นประโยชน์ที่จะช่วยขัดเกลาให้ชีวิตเจริญงอกงามขึ้น นับว่าเป็นการเตรียมพื้นฐานชีวิตในการดำเนินชีวิตให้ก้าวหน้า เพื่อให้ประสบความสำเร็จ จนบรรลุถึงจุดหมายของชีวิตที่ถูกต้อง (พระโสณคณาภรณ์, (เจริญ สุวฑฺฒโน ป. 9), 2525 : 4) หนังสือเล่มนี้ จึงเหมาะสมอย่างยิ่งกับสังคมในยุคปัจจุบัน พึงมีไว้ศึกษาเป็นคู่มือในการดำเนินชีวิตและยังได้อ้างอิงแหล่งที่มาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ทุกครั้ง

ประเด็นที่ 2 การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการปฏิบัติถูกต้องต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อส่วนรวม แนวทางการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา หลักธรรมเรื่องทิศหกในพระพุทธศาสนา นั่นคือแรงจูงใจ ของการบวช เป็นพระภิกษุเป็นแรงผูกพันทางสังคม (Social Ties) มากกว่าจะเป็นแรงจูงใจทางการแสวงหาความหลุดพ้น เพราะมีบุคคลจำนวนไม่น้อยที่เล็งเห็นความสุขสบายจากการบวช และการได้รับความเคารพนับถือและยกย่อง จากชาวบ้านเป็นผลตอบแทน (Bunnag Jane, 1970 : 13) สังคมไทยเป็นสังคมที่อบอุ่น ด้วยอิทธิพลของ หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่นำไปสู่การปฏิบัติ การปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเป็นเรื่องที่เป็น เอกลักษณะของคนไทย คือ การปฏิบัติในหน้าที่ของตนเองต่อกัน ระหว่าง บิดามารดากับบุตร ครู-อาจารย์กับ ศิษย์ สามีกับ ภรรยา มิตรกับมิตร นายกับบ่าว และคฤหบดีกับพระสงฆ์ เพราะเป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นว่าชีวิต กำลังดำเนินเข้าสู่ภาวะของความเป็นผู้ใหญ่แล้ว และเป็นช่วงระยะเวลาที่ลูกผู้ชายจะได้ทดแทนบุญคุณพ่อแม่ที่เป็น พุทธศาสนิกชน (ประพัฒน์ ตรีนรงค์, 2513 : 170)

ในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า ผู้เขียนได้นำเสนอ เรื่อง **สอนนาค-สอนทิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ** ที่ เข้าใจได้ยาก ด้วยการใช้คำ สำนวน รูปประโยคที่เข้าใจได้จากรากศัพท์โดยตรง แล้วอธิบายประกอบด้วยการ ให้ความหมายที่หลากหลาย แม่นในคำๆ เดียว โดยเริ่มต้นจากเรื่องทุกข์ที่ทุกคนมีอยู่ในตัว แล้วผู้เขียนได้ อธิบายเพื่อสร้างแรงจูงใจในการดำเนินชีวิต และการเตรียมตัวตายให้มาตัดวงจรทุกข์เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด ของชีวิต หรือนิพพาน อันเป็นภาวะที่ปลอดโปร่ง อิสระ แล้วจึงได้หยิบยื่นเนื้อหาที่ตรงประเด็นแก่ผู้อ่าน ซึ่งถือ ได้ว่าเป็นการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชาวพุทธที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ เพื่อได้เรียนรู้เรื่องการดำเนินชีวิต และ นำไปเป็นคู่มือชีวิตในการดำเนินชีวิตให้เข้าสู่ภาวะที่เป็นสุขแท้ที่ไม่ต้องแสวงหา คือ ประโยชน์สูงสุดของชีวิตนี้

สรุป

จุดเด่นของหนังสือ“สอนนาค-สอนทิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ”

จุดเด่นของหนังสือเล่มคือการที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ผู้ประพันธ์ ได้เสนอพิธีการ อุปสมบทในสมัยพุทธกาลมีเป้าหมายสูงสุดเพียงเป้าหมายเดียวคือ การมุ่งสู่ความหลุดพ้น แต่การอุปสมบทใน ปัจจุบันได้เพิ่มความสลับซับซ้อนในด้านพิธีกรรมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งค่านิยมสมัยใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อหลัก และวิธีการอุปสมบท ซึ่งขัดต่อพุทธประสงค์ที่มุ่งความสันโดษเพื่อประโยชน์สูงสุดในการบรรลุมรรคผลนิพพาน เมื่อสังเกตพฤติกรรมการอุปสมบทของประชาชนในปัจจุบัน จะเห็นว่าแม้จะยังรักษาหลักการเดิมเอาไว้ แต่ก็มี การเพิ่มพิธีกรรม ค่านิยมและประเพณีหลายอย่างเข้าไปด้วย ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจหลักการอุปสมบท ที่แท้จริง จึงให้ความสำคัญกับพิธีกรรมและค่านิยมมากกว่าเป้าหมายของการอุปสมบท ทำให้ปฏิบัติไม่ถูกต้อง ตามพระธรรมวินัย และนับวันก็ยิ่งจะถูกปลูกฝังพิธีกรรมและค่านิยมใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น

จุดที่ควรพิจารณาและอยากรำเสนอสำหรับผู้อ่านหนังสือ“สอนนาค-สอนทิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ”

เมื่ออุปสมบทเข้ามาเป็นภิกษุหรือสามเณรแล้วจะต้องได้รับการศึกษาและอบรมอย่างจริงจังเมื่ออุปสมบทเข้ามาเป็นภิกษุหรือสามเณรแล้ว จะต้องได้รับการศึกษาและอบรมอย่างจริงจัง ให้พระพุทธานุศาสน์เจริญมั่นคง เพราะว่าพระพุทธานุศาสน์ก็คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลายช่วยให้เขามีชีวิตที่ดีงามและสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุขวิธีที่ดีที่สุดในการรักษาพระพุทธานุศาสน์คือการอุปสมบทเข้าไปเรียนรู้พระธรรมวินัย และรักษาถ่ายทอดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่อกันไปเรียกว่าสืบทอดอายุพระพุทธานุศาสน์และเป็นการสนองพระคุณบิดามารดาที่ตั้งใจกันเป็นประเพณีว่าถ้าใครได้บวชลูกแล้วก็ได้บุญกุศลมากช่วยให้พ่อแม่ได้เกาะชายผ้าเหลืองไปสวรรค์ตลอดจนได้เป็นญาติกับพระศาสนา

องค์ความรู้ใหม่

การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการปฏิบัติถูกต้องต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อส่วนรวม แนวทางการปฏิบัติในพระพุทธานุศาสน์ หลักธรรมเรื่องทิศหกในพระพุทธานุศาสน์ เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ที่มีชีวิตร่วมกันอยู่ในสังคม มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในชีวิตประจำวัน มีความสัมพันธ์กันใน สถาบันทางสังคมต่างๆ ทั้งทางภาครัฐ และเอกชน มนุษย์เป็นสัตว์สังคมติดต่อกันสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตั้งแต่สถาบันเล็กสุดของสังคมคือสถาบันครอบครัว จนถึงใหญ่สุดของสังคมคือสถาบันชาติ บุคคลจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้นต้องเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมประจำใจ มีหลักธรรมยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการของสังคม

เอกสารอ้างอิง

ประพัฒน์ ตรีณรงค์. (2513). *พิธีต่างๆ และพุทธาภิเษก*. กรุงเทพฯ: เอเชียการพิมพ์.

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *สอนนาค สอนทิต ชีวิตพระ ชีวิตชาวพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 13).

กรุงเทพฯ: บริษัท พิมพ์สวยจำกัด.

พระโสภณคณาภรณ์ (เจริญ สุวฑฺฒโน ป. 9). *การบวช*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2537). *คำสอนผู้บวช ภาค 1*. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2542). *การบวชในพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

Bunnag, Jane.(1970). *Monk-Layman Interaction in Central Thai Society. From in Memoriam Phya Anuman Rajadhon*. The Siam Society.